

Folkbibliotek som demokrat

För att värna det fria ordet i ett demokratiskt samhälle krävs, i dag, en läsande miljö. Det skrivna ordet är en bristvara i det nicaraguanska samhället där det i huvudstaden finns fler kasinon än bibliotek och landets analfabeter är en växande skara.

Världens ledare enades på FN:s millennietoppmöte i september år 2000 kring åtta mål för global utveckling och minskad fattigdom i världen, vilka ska vara uppnådda senast år 2015. I millenniedeklarationen tog världens ledare på sig det kollektiva ansvaret att göra allt de kan för att minska fattigdom, främja värdighet och jämlikhet, uppnå fred, demokrati och en miljömässigt hållbar utveckling. De mål som utgår från deklARATIONEN inkluderar också en strävan efter en universell grundutbildning för alla barn och en ökad läskunnighet.

Nicaragua kommer inte att kunna nå alla dessa uppsatta mål. Enligt Världsbankens beräkningar är det bara tre som bedöms som rimliga för Nicaragua: minskning av den extrema fattigdomen, minskning av diskriminering av flickor i utbildning och minskning av barnadödlighet. Därmed bedöms det vara orealistiskt för Nicaragua att nå de mål som handlar om ökad läskunnighet och grundutbildning.

Vikten av information

I dagens alltmer globaliserade samhälle framhålls ofta vikten av tillgång till information och kunskap. Dessa är viktiga komponenter för att skapa de nödvändiga förutsättningar som krävs för utveckling. Särskilt gäller detta i länder med bräckliga demokratiska system, extrem fattigdom, krig och återkommande naturkatastrofer.

IFLA, *The International Federation of Library Associations*, menar att det avgörande för en modern stat är dess förmåga att generera och utveckla information. I annat fall blir man snart beroende av andra länder. För att kunna användas måste information behandlas vilket innebär att den måste samlas, beskrivas, sparas och göras sökbar. Enligt IFLA är denna process ett ansvar för bibliotek och informationscenter. I den deliberativa demokratimodellen är öppna arenor som bistår med information och kunskap avgörande. I ett land där medborgarna äger små ekonomiska resurser och

där information är dyrbar blir möjligheterna att delta i demokratiprocessen knappa.

I en sådan miljö blir folkbibliotek centrala. Folkbibliotek, som det definieras av UNESCO och IFLA, bygger på en demokratisk idé med gratis och fri tillgång för alla utan diskriminering. I denna syn på folkbibliotek ses de som demokratiska i sin natur med alla under ett och samma tak. Folkbibliotek är i många fall, om inte den enda, existerande kommunikationsagent i samhället som bistår med kunskap och tillgång till läsmaterial på ett objektivt sätt.

Folkbibliotek världen över brottas med hotet av nedläggning, minskat stöd och minskat intresse från ländernas regeringar. I länder med en svag bibliotekssektor är regeringens stöd för biblioteksutveckling ofta minimalt eller obefintligt. Nicaragua är ett land där detta fenomen tydligt exemplifieras.

Bibliotekssektorn är vad gäller resursfördelning inte ett högprioriterat område. Kultursektorn, vilken heller inte har kunnat undgå de ekonomiska svårigheterna som har drabbat landet, har knappa resurser att fördela. Med en minimal budget har *Instituto Nicaragüense Cultural, INC*, inte tillräckligt med kapacitet och resurser för att kunna bistå uppsatta program och aktiviteter för kulturutveckling, då 80 procent av budgeten går till att täcka löner och resterande 20 procent till att täcka basbehoven, vilka inkluderar vatten, elektricitet och telefonkostnader.

Sedan mer än ett decennium tillbaka stöder Sverige utvecklingen av national- och folkbibliotek i Centralamerika. Det är Kungliga Biblioteket som förmedlar det Sidafinansierade stödet. Nicaragua var det första landet att ingå i biblioteksstödet, som startades 1984 då en referensgrupp bildades inom svenska Unescorådet med uppgift att stödja utvecklingen av nationalbiblioteket Rubén Darío i Managua. Visionen för projektet är att genom folkbiblioteksutveckling öka det civila deltagandet i den demokratiska processen. För perioden 2002 till mars 2006 beviljades 17 miljoner kronor av Sida till bibliotekssamarbetet.

Nicaraguas bibliotek har fört en lång och ojämn överlevnads kamp drabbade av krig, orkaner, vulkanutbrott och jordbävningar. De boksamlingar som lämnades kvar av Somoza-familjen, och av andra som hade flytt till utlandet efter revolutionen 1979, konfiskerades och blev grunden till cirka 30 folkbibliotek över hela landet, de första som någonsin funnits. Under åttiotalet genomfördes en satsning att etablera folkbibliotek i stora delar av landet som del i

”Folkbiblioteken bygger på en demokratisk diskriminering.”

revelsen för att sprida kultur och utbildning till folket. Tyvärr fanns inte kompetensen i kommunerna att etablera och driva biblioteken. Det finns i dag 142 folkbibliotek i Nicaragua. Alla 15 departement och de två autonoma regionerna i landet har folkbibliotek.

Känner inte till biblioteken

Det är trots spridningen på folkbibliotek en relativt stor del av befolkningen som inte känner till eller utnyttjar bibliotekens resurser. Biblioteken har svårigheter att marknadsföra sig, men även faktorer som en icke existerande läskultur och ovana till biblioteksanvändning är avgörande faktorer. Folkbiblioteken ligger under *la Red Nacional de Bibliotecas Públicas* och de sorterar under departementet för kultur, sport och utbildning, *el Ministerio de Educación Cultura y Deporte*.

Folkbiblioteken ligger också under den kommun de tillhör, *la alcaldía*, som då är ansvariga för underhåll, fastigheter och löner till personalen. Av de 142 folkbiblioteken är det 40 bibliotek vilka inte ligger under kommunens ansvar och där ansvarar INC för personalens löner. Folkbiblioteken får därutöver i vissa fall anslag från kommunen till inköp av böcker och material. Detta är dock mycket beroende på den relation och det intresse som finns mellan varje bibliotek och kommun. Vanligen ges inga anslag till litteraturinköp utan i stället består bibliotekens bokomfång oftast av donationer.

Det är vanligt förekommande att folkbiblioteken har något slags samarbete med de länder och organisationer som kommunen de tillhör har. Spanien, Holland, Sverige, Tysk-

läsfrämjare

idé med gratis tillgång för alla utan

FOTO: JENNIE WANGEL

land och Japan är länder som i stor utsträckning stödjer bibliotek i Nicaragua. Vart fjärde år väljs kommunfullmäktige och borgmästare. För folkbiblioteken får det konsekvensen att man vid varje skifte skriver ett kontrakt med de nya representanterna. På grund av att det inte finns ett fastställt dokument, utan att det måste upprättas ett sådant mellan kommun och folkbibliotek vid varje byte, försvåras en långsiktig och hållbar situation för biblioteken.

Det existerar ingen utbildning för bibliotekarier i Nicaragua i dag. De flesta av landets bibliotekarier på folkbiblioteken har ingen professionell eller teknisk utbildning inom biblioteksvetenskap. Biblioteksutbildningen, *la escuela de bibliotecología*, tidigare tillhörande universitetet *Centroamericana* i Managua (UCA) mellan 1980–1995, lades ner. Skälet till nedläggningen sägs bero på att det inte fanns tillräckligt med intresse eller sökande för att ha en biblioteksutbildning. Det finns bland yrkeskåren en önskan om att återinföra en utbildning, men det saknas politiskt intresse. Utbildningar inom teknik och turism är mer högprioriterad: utbildningar som genererar pengar.

Inte kortsiktigt mätbar

Den tillväxt som folkbibliotek kan generera till, i form av utbildade och aktiva medborgare i demokratiseringsprocessen, vilket i längden leder till tillväxt och samhällsutveckling, är inte kortsiktigt mätbara mål. I samhällen med strävan efter kvantitativt mätbara resultat är det inte enkelt för folkbibliotek att vinna gehör.

Den primära målgruppen för landets folkbibliotek är elever som söker information till

sina skolarbeten eller söker en plats att göra sina läxor på. Folkbiblioteken är i praktiken en förutsättning för att undervisningen i skolorna ska kunna fungera, eftersom skolorna sällan har eget material och ytterst få skolor har egna bibliotek. Det är stor skillnad på resurser och utveckling mellan de olika folkbiblioteken i Nicaragua. Folkbibliotek med god relation till kommun och samarbetsorganisationer har relativt väl utvecklad biblioteksservice och litteraturbestånd. Det är även stor skillnad mellan bibliotek i städer och på landsbygd.

Folkbiblioteket i León är ett av 16 folkbibliotek som prioriteras i utvecklandet av folkbibliotekssektorn. De prioriterade biblioteken ses som noder för biblioteksservice i landet och innebär en satsning på litteratur, möblemang, utrustning, personalutbildning och förbättrad service till användarna. I projektplanen, utarbetad av de centralamerikanska nationalbiblioteken, Kungliga Biblioteket och Sida, finns ett uppsatt mål att det i de prioriterade länderna El Salvador, Guatemala, Honduras och Nicaragua ska finnas ett modellbibliotek.

Dessa modellbibliotek ska fungera som prototyper för folkbiblioteken i varje land. 68 folkbibliotek i länderna ska förstärkas i riktning mot dessa modellbiblioteks kapacitet. I Nicaragua konstrueras ett nytt bibliotek i Estelí, *la Biblioteca Modelo Samuel Meza Briones de Estelí*. Biblioteket beräknas vara klart 2005. På ett miniseminarium har man fastställt enhetliga kriterier för hur dessa modellbibliotek ska arbeta och utrustas. Teknik och utrustning ska sättas på en sådan nivå att andra bibliotek ska kunna eftersträva liknande förutsättningar. Vilken nivå än som sätts kommer den med stor sannolikhet att vara svår, om ens möjlig, att uppnå för många av landets folkbibliotek.

Det finns många hinder att forcera för att nå visionen om ett ökat civilt deltagande. Genom politisk instabilitet, brist på intresse för kultursektorn, avsaknad av bibliotekslag och problemet med att man i Nicaragua tvingas upprätta nya kontrakt vid varje kommunalval, obstrueras etableringen av folkbibliotek och en folkbibliotekskultur. Bibliotekssektorn har i Nicaragua under de senaste åren gjort stora framsteg, dock återstår det effektivisering, förbättring och avancemang för att bistå de nicaraguanska medborgarna till att kunna delta i demokratiprocessen. Bibliotekens begränsade materialtillgång, avsaknad av datorer och uppkoppling till internet försvårar visionen om befolkningens möjligheter till att tillgodogöra sig kunskap och information.

Först då det finns tillgång till information i samhället kan ett land växa. I ett land där flertal barn inte har tillgång till skola och utbild-

ning och med en ökad analfabetism, och där folkbibliotek i princip endast nyttjas av studenter, krävs det mer av folkbiblioteken än att enbart vara ett lagerhus för kunskap och information. Två av de uppsatta målen inom projektramen är att verka för läsfrämjande insatser och ett aktivt uppsökande arbete.

Biblioteken ut till folket

I Nicaragua där befolkningen av olika anledningar inte kan ta sig till biblioteken måste biblioteken ta sig till folket. Till ett sådant arbete krävs kapacitet och resurser. En av hörnstenarna inom folkbibliotekens verksamhet, och en självklarhet inom den svenska bibliotekstraditionen, är ett väl fungerande externt utlåningssystem. De nicaraguanska folkbiblioteken har generellt sett inget fungerande externt utlåningssystem. I de flesta fall sker utlåning internt på biblioteket och böcker kan ej medtagas. Böcker är en bristvara och eftersom det vanligen bara finns ett exemplar av böckerna och material sitter man på biblioteket och läser, kopierar eller skriver av. I många fall fungerar extern utlåning till dem som bibliotekarierna känner igen.

I en miljö med begränsade läsmöjligheter blir det än viktigare att folkbibliotek tillhandahåller utlåningsmöjligheter. För den nicaraguanska demokratiska processen är initiativ till bokutlåning och mobil verksamhet, för att nå de marginaliserade och undansatta samhällsgrupperna, av stor betydelse. För att milleniemålet, med strävan efter en universell grundutbildning för alla barn samt en ökad läskunnighet, ska kunna nås krävs satsningar på att föra ut det skrivna ordet till befolkningen. Bibliotek är ett passande instrument för att främja demokrati, särskilt folkbibliotek vars syfte är att vara utspridda i landet och ge befolkningen tillgång till information. Tillgång till bibliotek innebär dock inte alltid fri tillgång till information och inte heller genererar utvecklandet av bibliotek automatiskt ett mer demokratiskt samhälle.

Ett bibliotek avspeglar och reflekterar det samhälle som har skapat det. Bibliotek kan inte ensamma förändra ett helt samhälle men de kan bidra till en påverkans- och förändringsprocess. Likväl som demokrati kräver oavbruten uppsikt och omvårdnad måste folkbibliotek och dess demokratiska principer vårdas. Inte förrän landets ledare inser vikten av folkbibliotek och dess potential till kulturell, social och ekonomisk tillväxt kan de på allvar bistå med vad folkbibliotek de facto kan åstadkomma för den demokratiska utvecklingen.

Jennie Wangel

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-No Derivative Works 2.5 Sweden License. To view a copy of this license, visit creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/

Ur tidskriften Nyheter från Nicaragua nr 3 2005